BEREGVIDÉK

1. Lassan két évtizede annak, hogy megjelent JUHÁSZ DEZSŐ magyar tájnevekkel foglalkozó munkája (JUHÁSZ 1988), amelyben a történelmi Magyarország területéről gyűjtötte össze és dolgozta fel a helyneveknek ezt a jellegzetes csoportját. A mai Kárpátalja területéről adattárában mindössze két tájnevet említ *(Tiszahát, Kárpátalja)*; igaz, nem lokalizálva, említi még a *Felső-Tisza vidéké*-t is. A tájnévrendszer, akárcsak a helynevek más típusai, állandó változásban van. Napjainkban elsősorban a mesterséges névadás gyarapítja a tájnevek számát. Az elmúlt két évtizedben Kárpátalján is új tájnevek keletkezését figyelhetjük meg. Az alábbiakban egy ilyen névvel foglalkozom.

A tájnév JUHÁSZ DEZSŐ megfogalmazása szerint „olyan helynév, melynek denotátuma természeti-földrajzi, illetve néprajzi-kulturális, történelmi-társadalmi tényezők hatására kialakult területi egység" (JUHÁSZ 1988: 9). A Kárpátalján létrejött új tájnevek esetében leginkább a történelmi tényezők játszottak közre. A vidék a 20. század során többször cserélt gazdát (csehszlovák, magyar, szovjet, ukrán), a magyar anyanyelvű lakosság száma egyre csökkent, s napjainkra már csak egy keskeny, határ menti sávban élnek nagy számban, egy tömbben magyarok. A legtöbben a Beregszászi járásban, amely Kárpátalja egyik legkisebb járása, 44 település tartozik hozzá. A járás Kárpátalja délnyugati részén terül el, északról a Munkácsi, keletről az Ilosvai és Nagyszőlősi járással, nyugatról az Ungvári járással határos, míg déli és délnyugati határa egyben Ukrajna és a Magyar Köztársaság államhatára.

A járás neveként, illetve annak szinonimájaként az utóbbi időben egyre gyakrabban szerepel a *Beregvidék* név. Egyik legkorábbi előfordulásával egy szervezet nevében találkoztam: 1994 augusztusában vált ki a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetségből annak beregszászi járási alapszervezete, mely ettől kezdve *Beregvidéki Magyar Kulturális Szövetség* néven működött tovább (BMKSz). A 90-es évek második felében megszaporodik a név előfordulása, különösen a magyar nyelvű sajtóban kezdték egyre gyakrabban helyettesíteni a hivatalos *Beregszászi járás* nevet az új tájnévvel. Néhány példa ezek közül, természetesen a teljesség igénye nélkül. (A tárgyalt nevet az idézetekben kurzívval emeltem ki.)

2002. március 1. A „Bereginfo" című járási napilap tudósítása: „Semmiféle tiltó rendelkezésekkel [!] nem lehet a *beregvidékieknek* a szőlőhöz, a jó borhoz való ragaszkodását megszüntetni… A résztvevők délután megkoszorúzták […] *Beregvidék* neves szőlőnemesítőjének emléktábláját." 2002. június 24. ugyancsak „Bereginfo": A Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium igazgatóhelyettese nyilatkozza: „Técsőtől kezdve a *Beregvidék* szinte valamennyi iskolájából jelentkeztek [ti. a diákok]…" 2004. augusztus 20. „Kárpátalja" című hetilap: „A Sorsfordító évek sodrásában című kiadvány az előbbinél komolyabb vállalkozás. A tizennégy fejezetből álló könyv átfogó képet nyújt a *Beregvidék* történelmi múltjából…" Az egyik legfrissebb példa: 2005. december 21-én az „Ukrajnai Magyar Krónika" egyik cikkének címe: „Vaszil Sepa a *Beregvidék* élén". Leggyakrabban a „Kárpátinfo" című hetilapban találkozhatunk a tájnév használatával: „*Beregvidék* gazdasága" (2004. június 20.), „Gazdag áruválaszték *Beregvidék* legnagyobb bevásárlóközpontjában" (2005. december 14.) stb.

DOI: https://doi.org/10.29178/NevtErt.2006.11 NÉVTANI ÉRTESÍTŐ 28. 2006: 101–4.

A napi- és hetilapok mellett a járási hivatalok is „felkarolták" az új nevet. A Beregszászi Járási Állami Közigazgatás honlapján (www.bereg.net.ua) olvasható: „A *Beregvidék*en hasznos ásványok nagy tartalékai vannak… Földrajzi helyzeténél fogva a járás érdekelt a külkereskedelmi tevékenységben. A *Beregvidék*en közel 60 olyan vállalkozói cég nyert állami bejegyzést, melynek fő profilja a külkereskedelem…" 2001-ben a járási vezetés szociális-gazdasági programot dolgozott ki, mely a „*Beregvidék* – 2006" nevet viseli.

A név bekerült a hétköznapi használatba is. Egy beregszászi sörkert és hotel a bemutatkozásában (www.belfoldiszallasok.hu) a nevet korábbi időszakra is visszavetíti: „Az 1918. november 15-ig Osztrák–magyar [!] Monarchiához tartozó *Beregvidék* az első világháború után először román, majd csehszlovák megszállás alá került… Kevés olyan vidék van a világon, amely az évszázadok során annyi viszontagságon, rendszerváltozáson esett át, mint *Beregvidék*…"

A nevek párhuzamos használatát jól illusztrálja a következő idézet, amely Kárpátalja hivatalos, magyar nyelvű honlapján olvasható (www.karpatalja.org.ua): „A jelenlegi *Beregszászi járás* (*Beregvidék*) mint közigazgatási egység 1946. január 22-én alakult meg Beregszász város központtal… A *Beregvidék* Kárpátalja délnyugati részén terül el… A *Beregvidék*re jellemzőek a népes települések, az egykori mezővárosok és az egykori váruradalmakat kiszolgáló jobbágyfalvak utódai… A *Beregszászi járás* lakossága soknemzetiségű… A *Beregvidék* komoly művelődési, oktatási potenciállal rendelkezik…"

A tájnévvel nemcsak Kárpátalján találkozhatunk, hanem a magyarországi sajtóban, illetve magyarországi szerzők műveiben is több esetben előfordul. A „Nyelvünk és Kultúránk" című kiadvány (a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának folyóirata) 1997. július–szeptemberi számában jelent meg POMOGÁTS BÉLA tanulmánya (Magyarok a nagyvilágban), melyben a következőket olvashatjuk: „Kárpátalján annak idején népszavazás kezdeményezte a terület (Ukrajnán belüli) autonómiájának felállítását, ugyancsak népszavazás követelte a szinte tisztán magyarlakta *Beregvidék* önigazgatásának megszervezését…" Ugyancsak POMOGÁTS BÉLA használja az „Erdélyi Napló" 1999. augusztus 31-i számában: „Így csak a szlovákiai Csallóköz és Mátyusföld, a kárpátaljai *Beregvidék*, az erdélyi Bihar és Szatmár megye határ menti sávja (és persze a magyar határtól távol fekvő Székelyföld), valamint a Vajdaságban néhány északi és Tisza menti körzet őrizte meg magyar jellegét…" 2001. január 1-jén az árvízi helyzettel kapcsolatos közlemény jelent meg a HTMH (Határon Túli Magyarok Hivatala) honlapján a Közlekedési és Vízügyi Minisztérium részéről (www.htmh.hu): „A magyar hatóságok nem csupán a mostani védekezés során, de már az elmúlt években is éppenséggel a *Beregvidék* védelmét tartották szem előtt, nem pedig magára hagyták azt…"

2. A név használata tehát, legalábbis a sajtó nyelvében, általánossá vált. Felmerülhet a kérdés azonban, hogy elfogadhatjuk-e tájnévnek a *Beregvidék*-et? Illeszkedik-e a magyar tájnévrendszerbe ez a név? Alakilag, szerkezeti felépítését tekintve tökéletesen beleillik a már létező tájnevek csoportjába. A *vidék* a tájnevek alkotásában gyakran részt vevő földrajzi köznév, JUHÁSZ DEZSŐ adattárában 38 előfordulással a második helyet foglalja el a *köz* után (JUHÁSZ 1988: 38). Rendszerint víznevekkel, folyónevekkel alkot tájnevet, de többször előfordul településnevekkel együtt is. Minden esetben alaptagi helyzetben szerepel. A *vidék* jelöletlen birtokos jelzős szerkezetekben rendszerint kötőjellel járul a főtaghoz, jelölt esetben pedig különírandó. Az első előfordulások között néhány esetben inga-

dozott a név helyesírása, a kötőjeles forma mellett egybeírt formában fordult elő gyakrabban. Ma már kizárólag az egybeírt forma használatos.

A megyenevek viszont ritkán fordulnak elő tájnevekben. JUHÁSZ DEZSŐ is megemlíti, hogy ezek egy része önmagában is tájnévnek tekinthető (JUHÁSZ 1988: 10). Bár felvételük indokolt lenne, az adattárban nem szerepelnek. A *Beregvidék* létrejöttét valószínűleg befolyásolta az *Ung-vidék* tájnév. Ez az egykori Ung megye ma Szlovákiához tartozó, Nagykapos központú részét jelöli. Újabban ugyanezt a nevet az Ungvári járás magyarlakta, déli vidékére is használja a kárpátaljai sajtó (l. pl. Kárpátinfo 2004. március 18.: „*Ungvidék* magyarsága ünnepelt"). Ez a tájnév azonban sajátos, ugyanis a megye- és folyónév ebben az esetben megegyezik. Kárpátalján a megyenevet vélték benne felfedezni, s talán ennek mintájára jött létre a *Beregvidék* név. Az analógia szerepét bizonyítja, hogy az *Ung-* és *Beregvidék* mellett szórványosan *Ugocsa-vidék* is előfordul. Egy friss programajánló az „»igazi« Kárpáti Igaz Szó"-ban: „*Bereg-, Ugocsa-* és *Ung-vidék*i író-olvasó találkozó" (2006. január 14.).

Az egykori Bereg megye az első világháború után szűnt meg, amikor nagy részét elszakították Magyarországtól, és csak néhány település maradt az anyaország fennhatósága alatt. A magyarországi névhasználatban a *Bereg* már előfordul tájnévként, a régi Bereg megyének a magyarországi kis részét *(Csonka-Bereg)* jelöli. KÓSA LÁSZLÓ (1991: 333) BABUS JOLÁN „A lónyai vizek néprajza" című tanulmányára hivatkozva a megyenévnek egy képzős, *Beregség* alakját is közli a tárgyalt vidék népi neveként. A megye nevének leszűkítése egy kisebb területre tehát nem ismeretlen jelenség. A *Beregvidék* az egykori Bereg megye földrajzi-térbeli határait egy járás területére korlátozza. A Beregszászi járás közigazgatási határai egyben a tájnév „hatókörét" is kijelölik. A közigazgatási határok mellett még egy tényező közrejátszhatott a tájnév létrejöttében. Ez Kárpátalja egységes, magyarlakta része, a járás határa északon majdnem pontosan megegyezik a nyelvhatárral. Így a név nemcsak közigazgatási, hanem nemzetiségi területet is jelöl.

A *Beregszászi járás ~ Beregvidék* névpár mindkét tagja mesterséges névadással jött létre, bár utóbbi a népi név szerepét is igyekszik betölteni. Mindkettő megfelel a magyar névadási szokásoknak és szabályoknak. A szinonimapárok a helynévadásban ritkán maradnak fenn hosszabb ideig. Ahhoz, hogy egy kifejezés névvé váljon, ismertnek és használatosnak kell lennie. A névhasználó közösség feladata eldönteni, hogy használja vagy elveti. A mesterséges úton keletkezett nevek nagyon gyakran nem nyerik el a hétköznapi nyelvhasználók tetszését, így nem terjednek el széles körben. A létrehozó intézmény, szervezet (pl. sajtó) természetesen ettől függetlenül használhatja a továbbiakban is. A *Beregvidék* név véleményem szerint jó úton halad az általános használat és elfogadottság felé, egy újabb taggal gazdagítva a magyar tájnévrendszert.

Hivatkozott irodalom

JUHÁSZ DEZSŐ 1988. *A magyar tájnévadás*. NytudÉrt. 126. Budapest.

JUHÁSZ DEZSŐ 1991. A tájnevek vitás kérdéseihez. *Magyar Nyelv* 336–42.

KÓSA LÁSZLÓ 1991. Észrevételek és kiegészítések Juhász Dezső „A magyar tájnévadás" című munkájához. *Magyar Nyelv* 330–6.

SEBESTYÉN ZSOLT

ZSOLT SEBESTYÉN, ***Beregvidék***

Names of geographical regions constitute a special group in the system of Hungarian place-names. They are originated in historical and social events, they are used to identify larger areas, and they are subject to continuous changes. In Sub-Carpathia (Ukraine) many new names of geographical regions have been born recently, one of which is *Beregvidék*, the major concern of the present study. This name denotes an administrative unit. It is the official, artificial name giving that played an important role in its formation, and the name is used in official documents and in daily papers. The name form might have been influenced by analogy (see *Ung-vidék*). The name fits into the system of Hungarian names of geographical regions, despite its unique feature of having a name of a county as anterior constituent. Whether or not the name will be generally accepted and used in the future depends on the speakers.